

БАСЕНКО РУСЛАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
докторант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту
імені І. А. Зязюна, кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавський інститут економіки і права,
заступник директора з науково-педагогічної роботи,
міжнародної та грантової діяльності

КРИТЕРІЇ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ЛАНДШАФТІ VUCA-WORLD

У сучасному соціогуманітарному пізнанні нової актуальності набуває пошук атрибутів, невід'ємних ознак і характеристик сучасного світу. Такі концепти як «постмодерн», «інформаційне суспільство», «глобалізація», «суспільство знань» все більше трансформуються під впливом гібридних викликів. Дедалі більше стає очевидним факт, що світ змінюється в напрямі невизначеності та нестабільності, поступово втрачає ознаки стійкості та передбачуваності. Відомо, що така нова реальність вже була концептуалізована американцями акронімом **VUCA-world**.

Зміст такої концепції ідентифікує сучасне життя низкою нових атрибутів, з-поміж яких окремо виділяють «**volatility**» (нестабільність, особливий характер і тип, швидкий темп, великий обсяг, динаміка та масштабність суспільних перетворень), «**uncertainty**» (невизначеність, відсутність стійкої передбачуваності розвитку подій, розгубленість щодо сьогодення, ціннісний хаос, поява неочікуваних і ризикованих перспектив), «**complexity**» (складність розвитку соціальних систем, багатофакторність, плутанина та безлад), «**ambiguity**» (неоднозначність, відсутність чіткого розуміння векторів розвитку, некоректність в інтерпретаціях, неправильне тлумачення причинно-наслідкових зв'язків). Концепт **VUCA-csmy** змінив тривалий час існуючий **SPOD-ceim**, який виокремлював такі глобальні характеристики як стійкість («**steady**»), передбачуваність («**predictable**»), простоту («**ordinary**») та визначеність («**definite**») [4, с. 251].

У науковому узагальненні атрибутів і викликів сучасного світу заслуговують на увагу положення, представлені у ювілейній доповіді Римського клубу «**Come on! Capitalism, Short-termism, Population and Destruction of the Planet**» («Come on! Капіталізм, недалекоглядність, населення і руйнування планети»), присвячену 50-літтю із дня заснування організації. Її автори – швед Андерс Війкман (**Anders Wijkman**) та німець Ернст Ульріх Фон Вайцзекер (**Ernst Ulrich von Weizsacker**) констатують, що людство перебуває у перманентному стані безладу, гостро відчуває безпорадність, що веде до деградації та відчаю. Вчені підкреслювали, що безперервний розвиток породжує страх і відчай, а спрощеність і фрагментарність у розумінні світі веде до безладу [2, с. 1–3].

Крім того, очевидним є той факт, що сучасний світ поступово відмовляється від спрощеності та односторонності в аналізі суспільних процесів, людині все складніше поверхового і шаблонно сприймати та оцінювати процеси і явища об'єктивної дійсності. Сучасний світ – світ синергії, світ поєднання раціонального та інтуїтивного, індивідуального та колективного. Людство дедалі впевненіше долає метафізичний дуалізм, властивий мисленню попередніх епох, світ рухається у напрямі динамічної рівноваги.

З огляду на окреслені виміри сучасного світу постає питання про критерії сучасної особистості, які ми представимо у п'яти концептуально-антропологічних лініях.

Перша – цілісність особистості. Антропологічний запит початку ХХІ століття – цілісна та універсальна особистість, що має цілісний життєствердний та національний образ світу. Інтеграція та синергія абсолютних і національних цінностей на сьогодні є життєвою необхідністю. Цілісний – означає екологічне та відповідальне ставлення до світу, прагнення до всебічного і гармонійного особистісного, професійного та соціального розвитку. Життєствердний образ актуалізує необхідність моделювання оптимістичних життєвих маршрутів, сучасна людина на має можливості для «розкоші» зациклюватися на будьяких проблемах, зупинятися у розвиткові та саморозвиткові. Пріоритет національних цінностей безумовний. Водночас вчені закликають не до агресивного, а до оборонного націоналізму, основним фронтом якого на сьогодні повинен стати протекціонізм вітчизняного цифрового, економічного та технологічного секторів.

Цілісна особистість – це подолання фрагментації особистості, підкреслюється єдність раціональної, матеріальної, соціальної, психологічної, емоційної та духовної сторін особистості. Антропологічне розуміння світу стверджує ідею про єдність тілесного і духовного, об'єктивного і суб'єктивного, раціонального та інтуїтивного, матеріального та ідеального, колективного та індивідуального, реального та потенційного, статичного і динамічного, кінечного та безкінечного, жіночого і чоловічого, мажорного і мінорного etc. Антропологічна лінія цілісної особистості стверджує, що цілісність є атрибутивною характеристикою людини [1, с. 54].

Друга – компетентність особистості. Її критеріями є сукупність загальних, соціальних і професійних компетенцій, з-поміж яких особливе значення набувають «м'які навички» *«soft skills»*. У доповіді Всесвітнього економічного форуму (*World Economic Forum*), яка була підготовлена 2018 року за підсумками опитування як робітників, так і роботодавців про те, що для них є найважливіше у робочому процесі, зроблено висновок, що основні чотири тренди сучасного ринку праці це: 1) «м'які навички» (*«soft skills»*); 2) «гнучкість роботи» (*«work flexibility»*); 3) «спротив знуцанням» (*«anti-harassment»*); 4) «прозорість оплати праці» (*«pay transparency»*) [6].

«М'які навички» – це система універсальних навичок інноваційного рівня, наявність яких дозволяє людині швидко адаптуватися у нових

умовах, вирішувати нестандартні завдання. Їм протиставляється поняття «тверді навички» (**«hard skills»**) – спеціальні, вузькопрофільні навички, які діють в межах конкретної професії, у сталих умовах та формалізованому процесі роботи. Серед основних «м'яких навичок» вчені називають емпатію (**«empathy»**), емоційний інтелектом (**«emotional intelligence»**), креативність (**«creativity»**), здатність до співпраці та комунікації (**«being able to collaborate and communicate»**), вирішення складних і комплексних завдань (**«solution of complex tasks»**), аналітичне мислення (**«analytical thinking»**), інноваційність (**«innovations»**).

Крім того, до змісту «м'яких навичок» цілком доречно додають й такі показники як мистецтво красномовства, ораторські здібності, спічрайтинг; менеджмент проєктів, стартапи та організація простору; тайм-менеджмент та самоорганізація; презентація проєктів, самопрезентація, селф-брендінг; піклування про особистий фізичний розвиток і саморозвиток, фізичні тренування, ефективний відпочинок, спортивний розвиток; лідерські здібності, конфлікт-менеджмент, стресостійкість; когнітивна гнучкість, менеджмент знань та інформації, копірайтинг; технічні та медіа компетентності, комп'ютерна графіка, веб-розробка; івент-менеджмент; громадянська компетентність та фінансова грамотність, інтелектуальна власність; нетворкінг (теорія шести рукошляків американського соціолога Стенлі Мілгрема); PR-компетентності, іміджологія тощо.

Третя – інноваційність особистості. Інновації та інноваційна культура є невід'ємною характеристикою сучасності. Від такого наскільки особистість є здатною до сприйняття, виробництва та засвоєння інновацій напругу залужить її особистісний та професійний успіх. Сучасна особистість – це інноватор та професіонал, здатен долати щоденні стреси, всезагальний апатичний та агресивний фон, має системний і цілісний погляд на політичні, соціокультурні та інші процеси сьогодення, є розважливою, раціональною та поміркованою, усвідомлює, що кожную хвилину свого життя виявляє себе через різні соціальні ролі, сприйняття яких формує її імідж та репутацію. Сучасна особистість – це дипломат, який не сприймає спрощеності та однобічності, не демонструє чорно-білих оцінок та категоричності та логіки «або-або». Сучасна особистість – це особистість інноваційної комунікації у найширшому її розумінні.

Четверта – аксіологічність особистості. Сучасний світ вимагає від особистості чіткої ціннісної ідентифікації. Вона може відбуватися відповідно до різних груп цінностей, як-от абсолютних (добро, любов, віра, надія, свобода, справедливість, гідність); національних (патріотизм, історична пам'ять, національна гідність); громадянських (ідеали демократії, свободи слова та вибору, громадянськість); родинних (формування родини, відповідальність, подружжя вірність, обов'язок); валеоекологічних (здоров'я, спорт, відпочинок); цінностей особистісного розвитку (професійні та творчі здобутки, креативність, реалізації власних проєктів тощо) [3]. Крім того, важливо звернути увагу й на те, що

ціннісний підхід в реалізації життєвих стратегій є визначальним. Так, відомий дослідник Ерік Райнерт (Erik Steinfeldt Reinert), автор бестселеру «Як багаті країни забагатіли і чому бідні залишаються бідними», наголошував, що в основі сучасного життя повинні бути поставлені цінності. Знання без цінностей, – підкреслював вчений, – не гарантує результат [5].

П'ята – діяльнісність особистості. Сучасна особистість – це діяч, а не споглядач. Згадувана вже ювілейна доповідь Римського клубу має назву «Come on! Капіталізм, недалекоглядність, населення і руйнування планети». Її маніфест – досить грабувати своє майбутнє! Людина повинна діяти сьогодні, а шлях до змін – нове Просвітництво, проте чекати поки воно розпочне діяти неможна. Слід діяти зараз – Come on! [2]. Сучасний світ вимагає від людини безперервного самоудосконалення, вимога освіти упродовж життя (*«life-long learning»*) стає ключовою умовою конкурентоздатності в суспільстві інновацій

Як бачимо, статус сучасної особистості у координатах і викликах VUCA-world є надзвичайно системним. Виокремлені концептуально-антропологічні лінії розвитку особистості акцентують увагу на таких її атрибутах як цілісність, компетентність, інноваційність, аксіологічність і діяльнісність. В умовах сучасного динамічного світу складно впорядкувати названі виміри за рівнем значущості. У той же час зрозуміло одне, що статус сучасної особистості – це статус боротьби за існування, статус емансипації від шаблонності та однобічності.

Список використаних джерел:

1. Буряк О. С. Концепція холістичної освіти у процесі формування цілісної особистості постмодерну. *Філософія неперервної професійної освіти*. 2015. № 3 (44). С. 52–56.
2. Вайцзекер Е., Війкман А. Come on! Капіталізм, недалекоглядність, населення і руйнування планети. Доповідь Римського клубу. К. : Саміт-книга, 2019. 276 с.
3. Вишневський О. Орієнтири раціонального виховання. *Рідна школа*. 1994. № 6. С. 42–46.
4. Легомінова С. В. Концептуальні засади стратегічного управління конкурентними перевагами підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 18. С. 250–255.
5. Райнерт Э. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными. М. : ВШЭ, 2021. 384 с.
6. Human Development Indices and Indicators. 2018 Statistical Update. Published for the United Nations Development Programme, 2018. URL : hdr.undp.org/en2018-update (дата звернення: 12.06.2022).

Ключові слова: цілісна особистість, критерії особистості, VUCA-world, розвиток, діяльність, інновації, «soft skills», аксіологія.

Key words: olistic personality, personality criteria, VUCA-world, development, activity, innovation, «soft skills», axiology.